

ЗАХИСТ ПРАВ ДОБРОСОВІСНОГО НАБУВАЧА МАЙНА, НАБУТОГО НА ПІДСТАВІ ПРАВОЧИНУ З ОЗНАКАМИ ФРАУДАТОРНОСТІ

PROTECTION OF THE RIGHTS OF A GOOD FAITH PURCHASER OF PROPERTY THAT WAS PURCHASED BASED ON A DEED WITH SIGNS OF FRAUD

Красуцький В.В., доктор філософії у галузі права (PhD)

Розвиток міжнародного співробітництва та євроінтеграційні процеси вимагають реформування законодавства України у сфері захисту прав та інтересів суб'єктів цивільних відносин, що виникають між кредиторами та боржником. Наразі набуває поширення практика визнання фраздаторними правочинів, вчинених боржником на шкоду кредитора, що повинно забезпечити належне виконання зобов'язань та підвищити ефективність виконання судових рішень у спорах щодо стягнення коштів, втім необхідно у такому разі враховувати інтереси також осіб, які придбали майно у боржника і є добросовісними набувачами.

Встановлення факту фраздаторності правочинів, вчинених боржником, спричиняє для добросовісних набувачів майна боржника негативні наслідки, а саме можливість витребування таких майнових активів з його володіння, а тому необхідно проаналізувати яким чином та чи потрібно захистити права набувачів майна у таких випадках.

Встановлено, що договір, який укладений з метою уникнути виконання договору та зобов'язання зі сплати боргу, є зловживанням правом на укладання договору та розпорядження власністю, оскільки унеможливує виконання зобов'язання і завдає шкоди кредитору. Такий договір може вважатися фраздаторним та може бути визнаний судом недійсним за позовом особи, право якої порушено, тобто кредитора.

Проаналізовано, що фраздаторним договором може бути як оплатний, так і безоплатний договір. Застосування конструкції «фраздаторності» при оплатному цивільно-правовому договорі має певну специфіку, яка проявляється в обставинах, що дозволяють кваліфікувати оплатний договір як такий, що вчинений на шкоду кредитору.

Зроблено висновок про необхідність врахування інтересів потенційних добросовісних набувачів, а саме запропоновано доцільно чітко та обґрунтовано нормативно встановити критерії, за якими можуть бути визнані правочини фраздаторними, та надати особі, що визнана добросовісним набувачем майна боржника, право вирішального голосу на зборах кредиторів та засідання комітету кредиторів боржника, незважаючи на строки звернення із заявою з грошовими вимогами до боржника.

Ключові слова: фраздаторний правочин, кредитор, боржник.

The development of international cooperation and European integration processes require the reform of Ukrainian legislation in the field of protection of the rights and interests of subjects of civil relations arising between creditors and the debtor. The practice of recognizing acts as fraudulent, which are committed by the debtor to the detriment of the creditor, is becoming widespread, which should ensure the proper fulfillment of obligations and increase the effectiveness of the execution of court decisions in disputes regarding the collection of funds.

In this case, it is necessary to take into account the interests of persons who purchased property from the debtor and are bona fide purchasers.

Bona fide purchasers of the debtor's property receive negative consequences, namely the possibility of claiming such property assets from his possession due to the establishment of the fact of fraudulent transactions committed by the debtor.

The protection of the rights of purchasers of property in such cases should be analyzed. It was established that the contract, which was concluded with the aim of avoiding the performance of the contract and the obligation to pay the debt, is an abuse of the right to conclude a contract and dispose of property, as it makes it impossible to fulfill the obligation and causes damage to the creditor. Such an agreement may be considered fraudulent and may be declared invalid by the court at the request of the person whose right has been violated (primarily, the creditor).

It has been analyzed that both paid and unpaid contracts are fraudulent contracts. The application of the construction of «fraudulentness» in a payment civil law contract has a certain specificity, which is manifested in the circumstances that make it possible to qualify the payment contract as one made to the detriment of the creditor.

A conclusion was made about the need to take into account the interests of potential bona fide purchasers, namely, it was suggested that it be expedient to clearly establish the criteria by which transactions can be recognized as fraudulent, and to grant the person recognized as a bona fide purchaser of the debtor's property the right to a decisive vote at the meeting of creditors and the meeting of the debtor's creditors' committee, regardless of the deadlines for submitting an application with monetary claims to the debtor.

Key words: fraudulent contract, creditor, debtor.

Розвиток міжнародного співробітництва та євроінтеграційні процеси вимагають удосконалення законодавства України у сфері захисту прав та інтересів суб'єктів правовідносин, що виникають між кредиторами та боржником. Наразі має місце поширення практики визнання фраздаторними правочинів, вчинених боржником на шкоду кредитора, що повинно забезпечити належне виконання зобов'язань та підвищити ефективність виконання судових рішень у спорах щодо стягнення коштів, втім необхідно у такому разі враховувати інтереси також осіб, які придбали майно у боржника і є добросовісними набувачами.

Встановлення факту фраздаторності правочинів, вчинених боржником, спричиняє для добросовісних набувачів майна боржника негативні наслідки, а саме можливість витребування таких майнових активів з його володіння, а тому необхідно проаналізувати яким чином та чи потрібно захистити права набувачів майна у таких випадках.

Метою статті є встановлення сучасних тенденцій визначення ознак фраздаторності правочинів в контексті розгляду захисту прав та інтересів добросовісного набу-

вача майна, що було передано у власність останнього на підставі такого правочину, виявлення недоліків правового регулювання вказаних правовідносин з метою формулювання напрямків проведення змін у діюче законодавство України у вказаній сфері.

Постановка проблеми. З метою втілення загальних засад цивільного права та ефективності виконання судових рішень з точки зору забезпечення вимог кредиторів, протягом кількох останніх років набуває значного поширення судова практика щодо визнання недійсними вчиненими боржником правочинів, а саме фраздаторними правочинів, які вчиняються боржником з метою зменшення та приховування свого майна від звернення стягнення кредиторів, завдаючи шкоду інтересам кредиторів.

Подальший розвиток правовідносин обумовлює появу нових правових явищ та конструкцій, аналіз та допустимість яких в більшості випадків здійснюється саме в процесі правозастосування та лише в подальшому знаходить своє відображення на законодавчому рівні.

Відповідно до судової практики, фраздаторні правочини в українському законодавстві нормативно регу-

люються тільки в певних сферах, зокрема: у банкрутстві, ст. 42 Кодексу України з процедур банкрутства [5] (надалі – КУзПБ) (досі також застосовується ст. 20 Закону України «Про відновлення платоспроможності боржника або визнання його банкрутом» щодо окремих категорій боржників, наприклад, щодо яких було введено процедуру санації, що наразі триває, до набрання чинності КУзПБ, і у разі відкриття провадження у справі про банкрутство до 21.10.2019) визнавати недійсним правочини боржника слід відповідно до положень ст. 20 Закону України «Про відновлення платоспроможності боржника або визнання його банкрутом», а в разі відкриття провадження у справі про банкрутство після 21.10.2019 необхідно застосувати положення ст. 42 КУзПБ); при неплатоспроможності банків, ст. 38 Закону України «Про систему гарантування вкладів фізичних осіб»; у виконавчому провадженні, ч. 4 ст. 9 Закону України «Про виконавче провадження».

При цьому, якщо брати до уваги підставу, передбачену ч. 4 ст. 9 Закону України «Про виконавче провадження», то тут у потенційного набувача майна наявна можливість перевірити наявність продавця в Єдиному реєстрі боржників, а тому його добросовісність може ставитись під питання, на відміну, від інших випадків, коли відсутня можливість передбачити можливість визнання фродауторним правочини.

При цьому наразі є недостатньо дослідженими особливості правових наслідків визнання недійсними фродауторних правочинів, а саме витребування майна з володіння добросовісного набувача. Враховуючи непоодинокі практики витребування майна на користь власника від добросовісного володільця та практично відсутністю законодавчих гарантій одержання компенсації за вилучення такого майна. Наразі залишаються питання захисту прав добросовісного набувача у разі, якщо придбане ним майно може бути витребуване внаслідок визнання фродауторним правочини, на підставі якого відбувся перехід права власності.

Загальні проблеми на теоретичному рівні досліджували О. В. Дзера, І. О. Дзера, Н. С. Кузнецова, Р. О. Майданик, В. Ф. Маслов, О. А. Підпригора, С. О. Погрібний, І. В. Спасибо-Фатеева, Я. М. Шевченко, О. С. Яворська. В сучасному українському праві проблематика недійсності угод боржника у конкурсному праві досліджувались О. А. Беляневич, Б. М. Поляковим, П. Д. Пригузою та іншими авторами.

Виклад основного матеріалу. Договір, який укладений з метою уникнути виконання договору та зобов'язання зі сплати боргу, є зловживанням правом на укладання договору та розпорядження власністю, оскільки унеможливає виконання зобов'язання і завдає шкоди кредиторі, а тому такий договір може вважатися фродауторним та може бути визнаний судом недійсним.

При цьому, необхідно провести чітке розмежування кваліфікації фіктивних та фродауторних правочинів, оскільки фіктивний правочин, на відміну від фродауторного, виключає наявність наміру створити юридичні наслідки в момент його вчинення, оскільки такий правочин наслідків не породжує. Отже, критерієм розмежування є намір створити правові наслідки (фродауторний) чи відсутність такого наміру (фіктивний).

Згідно зі ст. 3 ЦК України, загальними засадами цивільного законодавства є, зокрема, судовий захист цивільного права та інтересу, справедливість, добросовісність та розумність.

Така засада як розумність є ключовою засадою для приватного права і характерна для оцінки поведінки учасників цивільного обороту, тлумачення матеріальних приватно-правових норм, а в свою чергу добросовісність – це відповідність дій учасників цивільних правовідносин певному стандарту поведінки, який характеризується чесністю, відкритістю, повагою інтересів іншої сторони договору або відповідного правовідношення (постанова

Великої Палати Верховного Суду від 03.07.2019 у справі № 369/11268/16-ц [8]).

Принцип добросовісності передбачає, що сторони повинні діяти добросовісно під час реалізації їхніх прав і передбаченого договором та/або законом виконання їхніх обов'язків. Отже, оскільки позивач виразив своє волевиявлення шляхом підписання уповноваженою особою договорів купівлі-продажу та, відповідно, отримання коштів, відповідач, станом на дату укладення правочинів та їх виконання, мав обґрунтовані підстави вважати, що позивач в особі уповноваженого представника діяв добросовісно, в межах повноважень та з метою настання законних юридичних наслідків.

Незважаючи на те, що поняття «фродауторний правочин» згадується вперше ще у римському праві («*fraus creditorum*»), у національному законодавстві це поняття є доволі новим. Відзначимо, що зміст цього поняття у загальних рисах розкривається в окремих нормативно-правових актах, що стосуються процедури банкрутства. Водночас, у положеннях ЦК України, ні саме поняття «фродауторний правочин», ні його ключові риси взагалі не згадуються [17, с. 69].

Правовим підґрунтям застосування судами конструкції фродауторного правочину, на думку науковців, є ст. 13 ЦК України, яка визначає межі здійснення цивільних прав [2, с. 16].

Відповідно до чч. 1-3 ст. 13 Цивільного кодексу України [16] (надалі – ЦК України) цивільні права особа здійснює у межах, наданих їй договором або актами цивільного законодавства; при здійсненні своїх прав особа зобов'язана утримуватися від дій, які могли б порушити права інших осіб, завдати шкоди довіллю або культурній спадщині; не допускаються дії особи, що вчиняються з наміром завдати шкоди іншій особі, а також зловживання правом в інших формах.

Отже, можна стверджувати, що учасники цивільних правовідносин при здійсненні своїх прав зобов'язані діяти добросовісно, утримуватися від дій, які могли б порушити права інших осіб; не допускаються дії, що вчиняються з наміром завдати шкоди іншій особі.

У постанові Верховного Суду від 07.12.2018 № 910/7547/17 під час розгляду подібних правовідносин щодо застосування ст. 235 ЦК України було наведено висновок професора І. В. Спасибо-Фатеевої про те, що практика вирішення спорів завжди зводиться на проблемі того, що необхідно робити, коли відчувач за своєю волею передав майно. Вирішити вказану проблему можливо із застосуванням принципів права, передусім добросовісності, та засад здійснення цивільних прав, то це можливо і відкриє нарешті шлях для принципового ставлення судової влади до такого роду порушень [10].

Необхідно зазначити, що фродауторним може бути як оплатний, так і безоплатний договір. Застосування конструкції «фродауторності» при оплатному цивільно-правовому договорі має певну специфіку, яка проявляється в обставинах, що дозволяють кваліфікувати оплатний договір як такий, що вчинений на шкоду кредиторі. До таких обставин відносять: момент укладення договору; контрагент, з яким боржник вчиняє оспорюваний договір (наприклад, родичі, пов'язана чи афілійована юридична особа); ціна (ринкова/неринкова), наявність/відсутність оплати ціни контрагентом боржника).

Необхідно враховувати, що за загальним правилом відсутнє право витребування майна у добросовісного набувача, який придбав майно, крім випадків, передбачених ч. 1 ст. 388 ЦК України, але якщо майно набуто безвідплатно, власник має право витребувати його у будь-яких випадках, тому доцільно розглянути саме питання захисту прав добросовісного набувача в оплатних договорах.

До основних критеріїв визначення фродауторними правочинів відносять наступні: відчуження майна за наяв-

ності значної непогашеної заборгованості; відчуження майна боржником після пред'явлення до нього позову про стягнення такої заборгованості; ціна за оплатним договором занижена; майно відчужене на користь пов'язаної особи; після відчуження майна у боржника відсутнє інше майно, за рахунок якого він може відповідати за своїми зобов'язаннями перед кредитором.

Саме ці обставини і є вирішальними при доведенні фродакторності, адже наявність вказаних обставин свідчить про те, що боржник діяв недобросовісно, зловживаючи своїми цивільними правами на шкоду правам інших осіб, оскільки відчуження належного йому майна відбулося з метою уникнення звернення стягнення кредитором на його майно як боржника.

Під час розгляду справ щодо «фродакторних правочинів» Верховний суд неодноразово вживає юридичні конструкції «жив право на зло», «зловживання правом». У постанові Верховного Суду від 19.05.2021 у справі № 693/624/19 було вказано, що до обставин, які дозволяють кваліфікувати оспорювані договори як фродакторні було віднесено те, що контрагент з яким відповідач (юридична особа) з особою, який був учасником юридичної особи на момент їх вчинення, ціна в оспорюваних договорах купівлі-продажу була неринковою (транспортні засоби були відчуження за вартістю 15 000,00 грн., 100 грн., 100 грн.) [11].

Рішенням Конституційного Суду України від 28.04.2021 № 2-р(П)/2021 у справі № 3-95/2020(193/20) [15] визнано, що ч. 3 ст. 13, ч. 3 ст. 16 ЦК України не суперечать ч. 2 ст. 58 Конституції України та вказано, що «оцінюючи домірність припису ч. 3 ст. 13 ЦК України, Конституційний Суд України констатує, що заборону недопущення дій, що їх може вчинити учасник цивільних відносин з наміром завдати шкоди іншій особі, сформульовано в ньому на розвиток припису ч. 1 ст. 68 Основного Закону України, згідно з яким кожен зобов'язаний не посягати на права і свободи, честь і гідність інших людей. Здійснюючи право власності особа має враховувати, що реалізація свободи договору як однієї із засад цивільного законодавства перебуває у взаємозв'язку з межами здійснення цивільних прав, у тому числі права власності».

Відповідно до ч. 1 ст. 215 ЦК України недійсним є правочин, у момент учинення якого сторонами (сторонаю) не було додержано вимог, установлених чч. 1–3, 5, 6 ст. 203 ЦК України. Зокрема, зміст правочину не може суперечити ЦК України, іншим актам цивільного законодавства, а також інтересам держави і суспільства, його моральним засадам (ч. 1 ст. 203 ЦК України).

Наразі складається так, що суди все більше схилиються до того, що у випадку вчинення боржником будь-яких дій та вчинення правочинів на шкоду кредитору, такі правочини слід визнавати недійсними з метою забезпечення захисту прав та інтересів кредитора, що зумовлюється реальним виконанням судових рішень.

Для вирішення поставлених завдань необхідно, в першу чергу, визначити поняття добросовісного набувача в розумінні чинного законодавства України, та в яких випадках майно може бути в нього витребуване на користь власника. Чіткого визначення поняття «добросовісний набувач» ЦК України не містить, а у п. 25 Постанови Пленуму Вищого спеціалізованого суду України «Про судову практику в справах про захист права власності та інших речових прав» № 5 від 07.02.2014 вказано, який набувач визнається добросовісним [14].

Відповідно до ч. 1 ст. 388 ЦК України якщо майно за відплатним договором придбане в особи, яка не мала права його відчужувати, про що набувач не знав і не міг знати (добросовісний набувач), власник має право витребувати це майно від набувача у разі, якщо майно вибуло з володіння власника або особи, якій він передав майно у володіння, не з їхньої волі іншим шляхом. Такою підста-

вою для витребування майна від добросовісного набувача може бути визнання фродакторним правочину, якщо воля продавця при укладенні правочинів була спрямована не на досягнення розумної ділової мети, а на виведення активів боржника з метою порушення прав кредиторів, особливо якщо відповідний позов подається, наприклад, ліквідатором боржника для включення такого майна до ліквідаційної маси і подальшого продажу у встановленому порядку на аукціоні.

Статтею 41 Конституції України, ст. 321 ЦК України передбачено, що право власності є непорушним. Ніхто не може бути протиправно позбавлений цього права чи обмежений у його здійсненні.

Втім Карнаух Б. не виключає, що за обставин конкретної справи суд може дійти висновку, що принцип добросовісності у певних справах переважає вимоги непорушності права власності і принцип свободи договору [4, с. 35].

Проблема захисту права власності шляхом витребування власником свого майна від добросовісного набувача (обмеженої ввідикації) традиційно була і залишається однією з актуальних тем як в теорії цивілістики, так і у правозастосовній практиці. Із розвитком конкурсного законодавства України ця проблема набуває нових аспектів, зокрема, щодо можливості витребування від добросовісного набувача майна боржника, яке було реалізоване на виконання плану санації чи у ліквідаційній процедурі.

Загалом складно обґрунтувати можливість ввідикації майна боржника від добросовісного набувача за критерієм «волі» боржника-власника майна після оголошення його банкрутом, оскільки вирішальною є воля кредиторів, суду, ліквідатора, інтереси яких у справі про банкрутство узгоджуються шляхом закріплення за кожним учасником певної компетенції (повноважень) [6, с. 437].

Отже, у справі про банкрутство, як загалом і при примусовому продажу майна, банкрут свою волю не виявляє, відповідно, навряд чи коректним буде саме питання щодо волі банкрута на відчуження його майна на торгах. На наш погляд, ані диспозиція ст. 330, ані диспозиція ст. 388 ЦК не охоплюють ситуацію обмеженої правосуб'єктності особи-власника (в даному випадку – банкрута).

Необхідність проведення розрахунків при вилученні майна у добросовісного набувача передбачена ст. 390 ЦК України про розрахунки при витребуванні майна із чужого незаконного володіння. Норми ст. 388 ЦК України знаходяться у системно-логічній єдності із нормами ст. 390 ЦК і є цілісним правовим механізмом забезпечення певного балансу між інтересами власника та добросовісного набувача.

Метою норм ЦК України про витребування власником майна від добросовісного набувача є не тільки захист права власності, але й захист прав добросовісного набувача у випадку, коли майно від нього витребувано. Велика Палата Верховного Суду неодноразово, наприклад, у постанові від 02.11.2021 у справі № 925/1351/19 вказала про важливе значення належної перевірки добросовісності/недобросовісності набувача як для застосування положень статей 387, 388 ЦК України, так і для визначення критерію пропорційності втручання у право набувача майна як такого, що може вважатися відповідним нормам справедливого судового розгляду згідно зі статтею 6 Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод від 1950 року.

Окрім того, в нормах частин 3 та 4 ст. 390 ЦК України право добросовісного набувача на відшкодування йому необхідних витрат на утримання, збереження майна та відшкодування здійснених витрат у сумі, на яку збільшилася вартість майна. Отже, якщо майно витребується у добросовісного набувача, він має безумовне право на отримання компенсації відповідно до ч. 3, 4 ст. 390 ЦК України будь-яких винятків ці норми не містять. У ситуації, коли власник є банкрутом, звернення добросовісного

набувача із вимогою до власника-банкрута може мати правовим наслідком лише включення його вимог до реєстру вимог кредиторів як конкурсного або поточного кредитора. Складається правова ситуація, в якій добросовісний набувач втрачає майно і сам змушений шукати способи компенсації своїх втрат, є неприйнятною, оскільки на нього покладається індивідуальний і надмірний тягар, що становитиме порушення ст. 1 Першого протоколу Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод.

Верховний Суд у постанові від 07.10.2020 у справі № 755/17944/18 вказав, що застосування конструкції «франдаторності» при оплатному цивільно-правовому договорі має певну специфіку, яка проявляється в обставинах, що дозволяють кваліфікувати оплатний договір як такий, що вчинений на шкоду кредитору. До таких обставин, зокрема, відноситься: момент укладення договору; контрагент з яким боржник вчиняє оспорюваний договір; ціна (ринкова/неринкова), наявність/відсутність оплати ціни контрагентом боржника.

Відповідно до постанови Великої Палати Верховного Суду від 10.02.2021 у справі № 754/5841/17 (провадження № 61-17966св19) [7] приватно-правовий інструментарій не повинен використовуватися учасниками цивільного обороту для уникнення сплати боргу або виконання судового рішення про стягнення боргу, що набрало законної сили.

Необхідно звернути увагу на те, що Верховний Суд у складі колегії суддів Касаційного господарського суду у постанові від 08.11.2022 у справі № 902/1023/19 [13] констатував, що у разі не встановлення судом недобросовісної поведінки сторін оскаржуваного договору, не доведення, що його укладено в період настання у боржника зобов'язання з погашення заборгованості перед кредитором, внаслідок якого він перестав бути платоспроможним, підстав вважати оскаржуваний правочин франдаторним та таким, що укладений на шкоду кредитору, немає.

Аналіз підстав недійсності правочинів (договорів), закріплених в ст. 42 КУзПБ, дає підстави стверджувати, що ці підстави можуть бути зведені до об'єктивного критерію – негативних наслідків у вигляді зменшення майнової бази боржника та неплатоспроможності [1, с. 13].

Звертається увага на те, що у разі банкрутства боржника сумнівність правочинів під час дослідження угод боржника є правовою презумпцією, яка передбачає, що будь-який правочин боржника щодо відчуження ним свого майна, вчинений у підозрілий період, є сумнівним і може бути визнаний недійсним на підставі спеціальної норми закону [3, с. 75].

Необхідно враховувати, що ч. 3 ст. 42 КУзПБ передбачає лише повернення майна боржника до ліквідаційної маси, а визнання правочину з підстав франдаторності тягне реституцію, а тому якщо правочин боржника має відповідні ознаки і підлягає визнанню недійсним на підставі ст. 42 КУзПБ, це повинно виключати можливість його кваліфікації як франдаторного.

Видається, що конструкція франдаторності потребує закріплення в ЦК України, і це підвищить ефективність інструментів повернення кредиторам коштів від недобросовісних боржників, але необхідно враховувати можливі ризики щодо порушення принципу добросовісності щодо реальних покупців, а тому необхідно на законодавчому рівні закріпити основні ознаки франдаторних правочинів та чіткі критерії, що мають з'ясуватися судом при розгляді такої категорії справ.

Необхідно враховувати, що порядок звернення кредиторів із вимогами до боржника у справі про банкрутство та порядок розгляду судом відповідних заяв визначені, зокрема ст.ст. 45, 46, 47 КУзПБ, а також, що порядок виявлення кредиторів боржника визначений ст. 45 КУзПБ, згідно з яким: конкурсні кредитори зобов'язані подати до господарського суду письмові заяви з вимогами до боржника протягом 30 днів з дня офіційного оприлюднення

оголошення про відкриття провадження у справі про банкрутство, а кредитори, вимоги яких заявлені після завершення цього строку є конкурсними, однак не мають права вирішального голосу на зборах та комітеті кредиторів.

Необхідно враховувати, що положення норм КУзПБ не містять порядку та підстав поновлення тридцятиденного строку для подання письмових заяв з вимогами до боржника, і якщо припустити, що у разі встановлення франдаторності правочину, вчиненого між боржником, щодо якого відкрито провадження у справі про банкрутство, і добросовісним набувачем, а також подальшого витребування в останнього майна, добросовісний набувач повинен подати заяву про визнання грошових вимог до боржника, але зрозуміло, що швидше за все це буде здійснено поза межами вказаного тридцятиденного строку, внаслідок чого втрачається право вирішального голосу на зборах та комітеті кредиторів, а тому для забезпечення справедливості, добросовісності та розумності у цивільно-правових відносинах виглядає доцільним законодавцю надати особі, що визнана добросовісним набувачем майна боржника, право такого вирішального голосу, незважаючи на строки звернення із заявою з грошовими вимогами до боржника.

Висновки. Правова категорія франдаторних правочинів є своєрідною новацією для українського права, але наразі відсутнє нормативне визначення франдаторного правочину. Разом з тим, аналіз чинного законодавства дозволяє визначити законодавчі принципи, на яких будуватиметься визнання відповідних правочинів франдаторними, – спосіб захисту права, заборона дій із наміром завдання шкоди та зловживання правом, справедливість, добросовісність та розумність.

Ознаками франдаторного правочину є факт заподіяння шкоди та умисел заподіяти шкоду. Наявність судового рішення, яким спростовано фіктивність правочину, не виключає визнання його недійсним з підстав франдаторності, в тому числі й у межах провадження у справі про банкрутство. Особливістю провадження справи про банкрутство є наявність спеціальної процедури визнання недійсними правочинів боржника з підстав, зазначених у ст. 42 КУзПБ, тому правочин, який відповідає ознакам ст. 42 КУзПБ, підлягає визнанню недійсним на підставі цієї статті із правовими наслідками, які у ній встановлені, та не може визнаватися недійсним за ознаками франдаторності.

З метою захисту прав та інтересів потенційних добросовісних набувачів доцільно чітко нормативно встановити критерії, за якими можуть бути визнані правочини франдаторними, оскільки наразі виходячи із судової практики фактично встановлення таких критеріїв є дискреційними повноваженнями судів різних інстанцій.

В свою чергу це створює умови, за яких добросовісний набувач майна, не може передбачати наслідки укладення правочинів, що може негативно впливати на вартість майнових активів, їх покращення після придбання у власність, введення в експлуатацію виробничих потужностей тощо, тобто фактично певним чином створює перешкоди для ефективного використання наявного майна.

При цьому, у випадку встановлення чітких критеріїв франдаторності, добросовісний набувач з потенційним боржником можуть передбачати у правочині дотримання встановлених критеріїв.

Окрім того, видається, що в першу чергу у разі оплатності договорів та інших правочинів, укладених боржником з незацікавленою особою і ринковою та/або залишковою вартістю відчужуваного майна, необхідно досліджувати факт отримання та руху коштів, тобто по суті виведення коштів, оскільки в абсолютній більшості випадках безпосередня шкода кредитору завдається шляхом несплати коштів, а тому повернення останніх боржнику виглядає пріоритетним завданням у разі неможливості звернення стягнення на майно боржника або його недостатності.

Також досліджено, що добросовісним набувачем може втрачатись право вирішального голосу на зборах та комітеті кредиторів, а тому для забезпечення справедливості, добросовісності та розумності виглядає доцільним надати

особі, що визнана добросовісним набувачем майна боржника, право такого вирішального голосу, незважаючи на строки звернення із заявою з грошовими вимогами до боржника.

ЛІТЕРАТУРА

1. Беляневич О. А. Визнання недійсними правочинів (договорів) боржника у справах про банкрутство. *Ius Privatum (legal doctrine and practice / правова доктрина і практика)*. 2017. № 1. С. 5–18. URL: https://iusprivatumjournal.online/wp-content/uploads/2020/09/IP_5-18_Belianeuvich.pdf (дата звернення: 15.03.2024).
2. Беляневич О. А. Про застосування у справах про банкрутство конструкції фразеологічного правочину. *Правничий часопис Донецького національного університету імені Василя Стуса*. № 2. 2021. С. 14-23. URL: <https://jpcdn.donnu.edu.ua/article/view/12118/11997> (дата звернення: 15.03.2024).
3. Гончаренко О., Черненко О., Ковалишин О. Правова природа трирічного строку, передбаченого статтею 42 Кодексу України з процедур банкрутства. *Підприємництво, господарство і право*. № 6. 2021. С. 73–79. URL: <http://pgp-journal.kiev.ua/archive/2021/6/11.pdf> (дата звернення: 15.03.2024).
4. Карнаух Б. Зловживання правом та його правові наслідки. *Підприємництво, господарство і право*. № 9. 2020. С. 31-36.
5. Кодекс України з процедур банкрутства: Закон України № 2597-VIII від 18 жовтня 2018 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2597-19> (дата звернення: 15.03.2024).
6. Майданик Р. А. Речове право: підручник / Р. А. Майданик. – К: Алерта, 2019. – 1102 с.
7. Постанова Великої Палати Верховного Суду від 10.02.2021 у справі № 754/5841/17 (провадження № 61-17966св19). Єдиний державний реєстр судових рішень. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/94938438> (дата звернення: 15.03.2024).
8. Постанова Великої Палати Верховного Суду від 02.11.2021 у справі № 925/1351/19. Єдиний державний реєстр судових рішень. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/101829977> (дата звернення: 15.03.2024).
9. Постанова Великої Палати Верховного Суду від 03.07.2019 у справі № 369/11268/16-ц. Єдиний державний реєстр судових рішень. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/83482786> (дата звернення: 15.03.2024).
10. Постанова Верховного Суду від 07.12.2018 у справі № 910/7547/17. Єдиний державний реєстр судових рішень. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/78484783> (дата звернення: 15.03.2024).
11. Постанова Верховного Суду від 19.05.2021 у справі № 693/624/19. Єдиний державний реєстр судових рішень. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/97103755> (дата звернення: 15.03.2024).
12. Постанова Верховного Суду від 07.10.2020 у справі № 755/17944/18. Єдиний державний реєстр судових рішень. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/92315178> (дата звернення: 15.03.2024).
13. Постанова Верховного Суду від 08.11.2022 у справі № 902/1023/19. Єдиний державний реєстр судових рішень. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/107531929> (дата звернення: 15.03.2024).
14. Постанова Пленуму Вищого спеціалізованого суду України «Про судову практику в справах про захист права власності та інших речових прав» № 5 від 07.02.2014. URL: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/v0005740-14/print1465369585430821>.
15. Рішення Конституційного Суду України від 28.04.2021 № 2-п(II)/2021 у справі № 3-95/2020(193/20). URL: <https://ccu.gov.ua/dokument/2-gii2021> (дата звернення: 15.03.2024).
16. Цивільний кодекс України: Закон України від 16 січня 2003 р. № 435-IV. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/435-15> (дата звернення: 15.03.2024).
17. Ярошенко А. С., Костенко О. М. Визнання судом недійсними фіктивних договорів дарування, укладених з метою приховання майна боржника: проблеми формування єдиної правозастосовної практики. *Проблеми законності*. 2020. Вип. 148. С. 66-75. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Pz_2020_148_8 (дата звернення: 15.03.2024).